

Галуцько В. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
проректор матеріально-технічного розвитку та інфраструктури
Херсонського державного університету

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF INVESTIGATIVE UNITS

У статті проаналізовано чинне законодавство України, яке регулює діяльність слідчих підрозділів правоохоронних органів, та визначено сутність організаційно-правових основ їхньої діяльності, виявлено прогалини у чинному законодавстві, сформульовано пропозиції із зазначеного питання.

Ключові слова: регламентація, адміністративно-правове забезпечення, правоохоронні органи, слідча діяльність, слідчий.

В статье проанализировано действующее законодательство Украины, которое регулирует деятельность следственных подразделений правоохранительных органов, и определена сущность организационно-правовых основ их деятельности, выявлены пробелы в действующем законодательстве, сформулированы предложения по данному вопросу.

Ключевые слова: регламентация, административно-правовое обеспечение, правоохранительные органы, следственная деятельность, следователь.

The article analyzes the current legislation of Ukraine regulating activity of investigation departments, law enforcement agencies and the essence of organizational and legal framework of their activities, revealed gaps in the current legislation and formulated proposals on this issue.

Key words: regulation, administrative and legal support, law enforcement, investigative activities investigator.

В Україні відповідно до загально визначених міжнародних демократичних стандартів відбувається реформування правоохоронних органів, а саме: Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної фіскальної служби України, Державної кримінально-виконавчої служби України, прокуратури, суддівської системи. Правоохоронні органи є ключовими в системі органів виконавчої влади. Стабільне та ефективне їх функціонування є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина, від їхньої ефективної діяльності залежить стабільність суспільного розвитку. На думку В.Т. Маляренка, «правоохоронні дії тісно пов'язані між собою. Вони утворюють цілісну правоохоронну діяльність, у якій охорону правового порядку здійснюють органи внутрішніх справ, захист національної безпеки – органи Служби безпеки України, розслідування злочинів – органи досудового слідства, відновлення порушеного права – органи державної виконавчої служби. Діяльність правоохоронних органів є публічною, багатоплановою. Кожний із зазначених органів відповідає у межах своїх повноважень за власний внесок у вдосконалення його діяльності, щоденні контакти з громадянами.

Отже, правоохоронний орган – це юрисдикційний орган, уповноважений державою виконувати в установленому законом порядку функції або завдання з охорони права, охорони правопорядку, розслідування або запобігання порушень права, відновлення порушеного права, захист національної (державної)

безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності». [1]

Відповідно до статті 38 КПК України органами досудового розслідування є слідчі підрозділи органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів державного бюро розслідувань; підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [2]. Слідчі підрозділи в системі органів досудового розслідування є низовою ланкою правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, основне навантаження у розкритті та розслідуванні злочинів покладено саме на них, особливо це стосується слідчих органів Національної поліції. На сучасному етапі реформування підрозділів досудового розслідування серед учених не існує єдиного погляду стосовно місця слідчих підрозділів у системі правоохоронних органів. На законодавчому рівні відсутні поняття як органів досудового слідства, так і правоохоронних органів.

Проблемам удосконалення структури слідчих підрозділів та управління їхньою діяльністю присвячені роботи В.Б. Авер'янова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, В.П. Бахіна, В.Н. Бахраха, І.Л. Бачило, Р.С. Белкіна, Ю.П. Битяка, В.С. Венедиктова, В.М. Климова, О.П. Коренева, М.І. Кулагіна, О.М. Ларіна, В.П. Петкова, В.М. Плішкіна, Г.Х. Попова, О.Ф. Скакун, В.О. Соболева, Л.О. Соє-Серко, Г.О. Туманова, О.Г. Фролової, С.І. Цветкова, В.Г. Щокіна, В.К. Шкарупи, Е.Ф. Яськова та ін.

У юридичній літературі існує думка, що слідча діяльність – це окремий вид практичної юридич-

ної діяльності, який заслуговує на особливу увагу з погляду його ролі та функціонального призначення у процесі здійснення правосуддя. Поряд із діяльністю судді, прокурора діяльність слідчого є невід'ємною частиною судочинства, завдяки якій відбувається процес втілення права, а з ним – і втілення соціальної справедливості.

Аналізуючи чинне законодавство, можна зробити висновок, що правовою основою діяльності органів досудового розслідування в Україні є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», постанови Верховної Ради України, укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, чинні міжнародні договори, внутрішні нормативні документи відомств, які регулюють діяльність органів досудового розслідування та стосуються судочинства.

Згідно із ст. 8 Конституції України її норми мають найвищу юридичну силу, що визначає їхню роль у законотворчій діяльності суб'єктів законодавчої ініціативи, інших органів державної влади, а також у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування [3]. Слідчі у своїй діяльності повинні оцінювати зміст будь-якого закону чи нормативно-правового акту з погляду відповідності до неї, тому всі їхні рішення мають ґрунтуватись на Конституції України, а також на чинному законодавстві, яке їй не суперечить.

Згідно із кримінальним процесуальним законодавством основним завданням, яке покладається на слідчих, є розкриття та розслідування злочинів. Однак у юридичній літературі немає єдиної позиції щодо змісту завдань досудового слідства. З цього приводу М.С. Строгович вважає, що розкриття злочину, виявлення та викриття осіб, які скоїли злочин, не є вичерпним переліком безпосередніх завдань досудового слідства: «справа може вважатись розслідуваною у повному обсязі тоді, коли слідчий встановить причини та умови, які сприяли скоєнню злочину та ускладнювали його своєчасне виявлення та запобігання» [4].

Крім законодавчих норм, діяльності слідчих підрозділів безпосередньо стосуються і нормативно-правові акти, прийняті Президентом України, Кабінетом Міністрів України, іншими державними установами та відомствами, зокрема спільний наказ МВС України та ДДПВП № 300/73 від 23.04.2001 р. «Про заходи щодо дотримання законності при затриманні осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обранні щодо них запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та додержанні встановлених законом строків затримання і тримання під вартою під час попереднього слідства» [5], Указ Президента України «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» № 143/2002 від 18.02.2002 р. [6], постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 6.05.2000 р. «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речо-

вин і прекурсорів» [7] та ін. Такий стан речей можна пояснити відомчими інтересами, але він потребує свого виправлення.

Адміністративно-правова регламентація діяльності правоохоронних органів, зокрема слідчих, щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень забезпечує проведення відповідних організаційних та планових заходів, основною метою яких є підвищення ефективності діяльності на основі об'єднання зусиль, спрямованих на реалізацію повноважень, властивих кожному з цих органів. У словнику української мови термін «регламентація» тлумачиться як встановлення детальних правил, що визначають порядок діяльності державного органу, установи, організації та ін. [8].

На сьогодні слідчі підрозділи дещо розрізнено виконують покладені на них процесуальні завдання відповідно до структури правоохоронних органів, до яких вони належать. У чинному кримінально-процесуальному законодавстві України є низка суперечливих та неузгоджених норм щодо розподілу підслідності кримінальних проваджень, які залежно від підслідності злочинів здійснюють слідчі прокуратури (відповідно до перехідних положень), органів Національної поліції, органів Служби безпеки та фіскальної служби. Щодо розслідування окремих категорій злочинів, віднесених до підслідності органів досудового слідства того чи іншого відомства, є низка неузгодженостей, котрі іноді призводять до різного роду непорозумінь, різного тлумачення норм і затягування прийняття остаточного рішення. Для вирішення спільних для всіх правоохоронних органів завдань щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень виникає необхідність в ефективній координації дій. Основною метою такої координації є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [2]. Тісна взаємодія та відпрацювання спільних заходів органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України та інших правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень в усіх сферах громадського життя мають сприяти стабілізації криміногенної обстановки, зміцненню законності і правопорядку в державі. Прикладом може бути нині чинний наказ за № 69 від 17.08.2012 р., яким затверджено положення «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», погоджений Генеральною прокуратурою, на той час Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Державною податковою службою України [9].

Таким чином, правові підстави діяльності органів досудового розслідування містяться в нормативних актах різної юридичної сили: в законах, у нормативних актах (указах Президента України, Кабінету Міністрів України, у відомчих наказах, інструкціях,

положеннях). Усі вони загально визначають вимоги до слідчого та його правове становище, тому застосувати їхні норми без конкретизації практично неможливо. Саме в конкретизації процесуально значущих дій і полягає значення відомчого регулювання. Проте такі нормативно-правові акти є підзаконними, тобто вони приймаються на основі й на виконання законів і не повинні їм суперечити. У нормотворчій діяльності відомства, до структури яких входять слідчі підрозділи, іноді виходять за

межі своїх повноважень, що призводить до порушення встановленої ієрархії нормативно-правових актів і принципу законності. Тому необхідно вжити заходи, спрямовані на те, щоб власне лише законами України врегулювати різного роду процесуальні дії, пов'язані із втручанням у сферу прав і свобод особистості, проголошених Декларацією прав і свобод людини. Одним із таких має стати закон, який би чітко визначив принципи, завдання, місце та роль діяльності органів досудового розслідування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маляренко В.Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : [підруч.] / В.Т. Маляренко. – К., 2004. – 376 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. – 12-ге вид., доповн. і перероб. – К. : Алерта, 2016. – 810 с.
3. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – К., 1996. – № 30. – 141 с.
4. Строгович М.С. Сущность юридической ответственности / М.С. Строгович // Советское государство и право. – 1979. – № 5. – С. 73.
5. Про заходи щодо дотримання законності при затриманні осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, обранні щодо них запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та додержанні встановлених законом строків затримання і тримання під вартою під час попереднього слідства : наказ МВС України та ДДПВП № 300/73 від 23.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0761-01>.
6. Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян : Указ Президента України № 143/2002 від 18.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/143/2002>.
7. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України № 770 від 6.05.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п>.
8. Тлумачний словник української мови : у 11 т. – Т. 8. – К. : Аконіт, 1977. – 478 с.
9. Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань // наказ Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 р.